

«Els qui hem nascut a finals dels anys setanta ens hem vist obligats, per sobreviure, a desenvolupar una quantitat enorme de feines diferents.»

Oriol Ponsatí-Murlà

Un humanista del segle XXI

per Zeneida Sardà

Fotos: Alex Rademakers

Vaig tenir ocasió de sentir Oriol Ponsatí-Murlà en una taula rodona sobre teatre organitzada per La Perla 29 a la Biblioteca de Catalunya. Es tractava d'una peça de Pirandello. La facilitat amb la qual Ponsatí-Murlà alternava profunds i amplis coneixements culturals i teatrals amb un discurs amè i divertit que deixava l'auditori completament seduït em va fascinar.

No hi ha dubte que tens una habilitat especial per a l'oratori, una gran facilitat de paraula. És aquesta facilitat la que t'ha dut a fer lectures maratonianes de quinze hores? Em refereixo a la lectura sencera de l'Odissea en la traducció de Carles Riba que vas fer a Caldes d'Estrac el 2014 i que, per cert, vas repetir al Festival de Poesia de la Mediterrània, a Palma (2017).

Bé, és el que dura la lectura sencera de l'Odissea! El que jo faig és una cosa tan senzilla com recrear el que serien les condicions de recepció d'aquestes obres fa 2.500 o 2.600 anys, que és quan van començar a difondre's. En el cas d'Homer, això entronca amb el que era l'experiència primigènia de la lectura i recepció d'aquestes obres. Són obres que neixen i es difonen durant segles a través de la tradició oral. L'experiència de la lectura tancada, de la lectura silenciosa, és molt recent en termes històrics.

Has interpretat també, arreu dels Països Catalans, el poema fonètic *Ursonate* de Kurt Schwitters. Què pots dir-me d'aquesta «sonata de sons primitius» en què l'instrument és la veu i les notes, consonants i vocals?

És un clàssic de la poesia dadaïsta. No té cap paraula amb contingut semàntic. És una elaboració formal molt complexa, molt ben travada per part de Kurt Schwitters, un dels referents del dadaïsm, potser més conegut per l'obra plàstica, però que va conrear la poesia fonètica.

Segueix una composició homologable a una sonata, amb tres moviments: un primer temps *allegro*; un segon temps més calmat, *adagio*, i un tercer temps que és un *presto*. Si no tens paraules, a partir del moment que treballas amb sons, la línia de demarcació entre la música i el llenguatge fa de mal situar. Són lletres, síl·labes que algú que no ho entén podria pensar que estan en una altra llengua. Però no és això. Tot queda travat per l'estructura estrictament sonora.

També en l'àmbit musical, t'has manifestat a través d'interpretacions maratonianes. L'any 2009 vas realitzar al Festival Música 13 de Camallera (Alt Empordà) la primera execució en solitari a tot l'Estat de l'obra per a piano *Vexations*, d'Erik Satie, de vint hores de durada ininterrompuda. Què impliquen aquestes manifestacions de quinze i vint hores seguides? És un repte personal? Creus que és necessari per a la comprensió, l'assimilació, el gaudi de l'obra?

Vexations és una obra musical molt breu, d'una sola pàgina. Però a la capçalera de l'obra, Satie introdueix la partitura dient que aquesta obra s'ha de repetir 840 vegades i que si ho fas has de preparar-te prèviament per «serioses immobilitats». És una experiència interessantíssima perquè el que proposa Eric Satie té a veure amb els efectes psicològics de la repetició. És un exercici gairebé de meditació que posa en qüestió el pas del temps. Només et pots estar vint hores davant del piano si no tens la sensació que passa el temps. L'única manera de començar i acabar és que cada vegada que comences una repetició sigui com si fos la primera. És una mica el concepte de l'etern retorn. Això no s'havia fet mai i que em consti no s'ha tornat a fer més, ni a Catalunya ni a l'Estat espanyol.

T'atrau especialment el component experimental d'aquestes obres?

En el seu moment van ser experimentals. Però ara no m'ho semblen en absolut. *Vexations* és una partitura de 1893, *Ursonate* és una peça dels anys vint del segle passat. El que em sorprèn és que al segle XXI, una obra escrita a final del XIX o al primer terç del XX continuï semblant experimental i rupturista. Hi ha alguna mena de desencaixament entre l'evolució normal que ha seguit la creació i el ritme amb el qual el públic ha anat assimilant aquests nous llenguatges. Potser té a veure amb una certa precaució per part dels programadors. És més fàcil programar Mozart que Stravinsky o Messiaen. Això no passa, per exemple, en cinema. La velocitat de recepció, fins i tot de nous llenguatges, és pràcticament a temps real. Una pel·lícula de fa cinc anys ja és vella!

Hi ha un cert paral·lelisme entre tu i alguns d'aquests autors que has traduït o interpretat, en el sentit que són creadors polifacètics: Michael Nyman, compositor minimalista, pianista, llibretista, musicòleg, fotògraf, cineasta; Kurt Schwitters, pintor, escultor, poeta sonor, grafista... Tu també dones aquesta sorprenent imatge polifacètica. Ets editor, traductor, rapsode, professor de filosofia, escriptor, pianista, director d'orquestra... Consideres un valor positiu aquesta transversalitat?

Sí, i això ho reflecteix bé el meu currículum. Una cosa que no hi apareix és que soc pare de tres criatures, fet que no hi ha dubte que és molt més important que qualsevol dels mèrits que s'hi puguin posar. M'agrada fer-ho cons-

tar. Dit això, crec que la diversitat d'aproximacions, fins i tot en una mateixa qüestió, d'aproximacions fetes des de diverses vessants, des de la història, des de la literatura, des de la filosofia, des de la música, dona un coneixement molt més ric i divers i, per tant, molt més matissat, molt més interessant, que no pas la visió especialitzada que és, per desgràcia, la que es demana en l'àmbit acadèmic. Jo em sento còmode intentant entendre, per exemple, la Il·lustració a partir de les obres musicals que es fan durant el segle XVIII, o la Revolució Francesa a partir de Mozart.

És una mica el que s'havia entès durant segles com a Humanisme...

Sí, i que a partir de principi del segle XX es transforma en especialització, especialització que no ha parat. Amb persones de la branca de lletres o la branca humanista, com l'Adrià Pujol, com el Raül Garrigasait... comentem que hi ha qüestions que potser tenen a veure amb la data de naixement. Els qui hem nascut a final dels anys setanta ens hem vist obligats, per sobreviure, a desenvolupar una quantitat enorme de feines diferents. No hem sabut acabar una carrera i tenir una feina. Arriba un moment en el qual t'adones de totes les coses que has fet i decideixes convertir-les en valor. Jo crec que tots plegats ens hem acabat sentint còmodes en aquesta transversalitat, tot i que hi haguem arribat una mica forçats per les circumstàncies generacionals.

Una de les teves facetes és la traducció. Domines força llengües. Has traduït Nietzsche, Michael Nyman, Denis Diderot, Gianni Vattimo... Què destacaries d'aquest pensador de la postmodernitat?

De Vattimo, m'interessa sobretot aquesta doble vessant cristiana, fins i tot catòlica, i comunista. El llibre que vaig traduir es titulava *Eccè comu*, que és ressò d'*Eccè Homo*, amb el «comu» de comunista. Ell es presenta a si mateix com un comunista cristià. D'entrada, no és del tot previsible, però quan t'ho mires d'una manera una mica freda, a Occident com a mínim, les úniques experiències de comunisme radical, i a més amb èxit, són les comunitats monàstiques cristianes. Duren de manera estable des del segle VI, des de sant Benet. Altres formes que es diuen socialistes, comunistes... no han fet tan bona fi, ni aquí ni a Rússia ni a la Xina... Segurament hi ha una intuïció interessant per part de Vattimo en el fet d'intentar conciliar, amb naturalitat, com a experiència personal, però també com a projecció intel·lectual, un discurs que és alhora comunista i cristià.

Una altra de les teves activitats és escriure. Vas rebre el premi de novel·la curta Just Manuel Casero 2013 per l'obra *Totes les estacions de França*. Crec que ara has tret un assaig. Has participat amb diversos autors en una col·lecció que acaba de sortir i que tracta dels set pecats capitals. Cadascú va triar un pecat o se li va donar a dit? Quin és el teu?

El meu és l'avarícia! L'editor va decidir el pecat que li tocava a cada autor: Oriol Quintana, Marina Porras, Adrià Pujol, Jordi Graupera, Anna Punsoda, Raül Garrigasait i jo mateix. Ha sigut un autèntic plaer immmergir-se en un concepte en el qual no et poses si no tens un encàrrec com aquest. M'agrada destacar l'encert que suposa que un editor, amb el pretext dels set pecats capitals, articuli en termes editorials el que jo diria que és una veu generacional i amb un gènere literari com és l'assaig. Els autors venim d'òrgens diferents: antropologia, filologia, filosofia, estudis polítics, literatura..., però compartim un cert tarannà generacional. Torno al que ja hem comentat: tots som nascuts als anys setanta, tots ens hem hagut d'espavilar fent un munt d'activitats molt variades. És important, a més, que sigui assaig. És la pota coixa de la producció literària en llengua catalana, cosa normal, d'altra banda, ja que el recorregut comercial d'un llibre d'assaig sempre és més limitat que no pas el d'una novel·la o fins i tot el d'un poemari. Ens sobren llibres d'assaig sobre el Procés i ens manquen llibres d'assaig sobre literatura, filosofia, història cultural... Totes les tradicions literàries que es volen normals hi dediquen el seu espai.

Des de l'abril del 2019 ostentes el càrrec de director de la Institució de les Lletres Catalanes. El fet de ser nomenat per la Generalitat de Catalunya comissari de l'Any Bertrana el 2017 va ser el pas previ necessari per a aquest càrrec?

Efectivament, l'Any Bertrana és un precedent important de relació amb la Institució de les Lletres Catalanes. Hi ha un pas intermedi i és que Laura Borràs, ja consellera, entre el novembre del 2018 i el març del 2019, em va demanar que m'incorporés al seu equip de gabinet, al Departament de Cultura. Això em va permetre durant uns mesos tenir una visió de conjunt, en totes les àrees del Departament. Quan ella va plegar, em va demanar si volia assumir aquesta enorme responsabilitat. Estem parlant d'una institució històrica que neix el 1937, en plena Guerra Civil, com a refugi no solament del patrimoni literari, sinó també dels escriptors que estaven en seriós risc, fins i tot físic, i que, per tant, té el paper de gestionar logísticament la fugida cap a l'exili de bona part dels escriptors republicans que escrivien en llengua catalana. Això queda interromput fins a l'any 1987. Sempre, però, hem tingut present que aquesta institució moderna s'havia de posar en continuïtat amb la institució històrica. Al marge de la Biblioteca de Catalunya, que és també un altre organisme històric, la Institució de les Lletres Catalanes és la «perla» de la Generalitat pel que fa a les institucions històriques.

Podem dir sense complexos que la literatura catalana d'avui està al mateix nivell que les altres literatures europees?

Sense cap mena de dubte. Avui i des de fa molts anys. En termes històrics, la literatura catalana ha tingut la

“

L'experiència de la lectura tancada, de la lectura silenciosa, és molt recent en termes històrics.

Em sorprèn que, al segle XXI, una obra escrita a final del XIX o al primer terç del XX continuï semblant experimental i rupturista.

M'agrada fer constar al meu currículum que soc pare de tres criatures.

Crec que la diversitat d'aproximacions —des de la història, des de la literatura, des de la filosofia, des de la música— dona un coneixement molt més ric i divers.

A Occident, les úniques experiències de comunisme radical, i a més amb èxit, són les comunitats monàstiques cristianes.

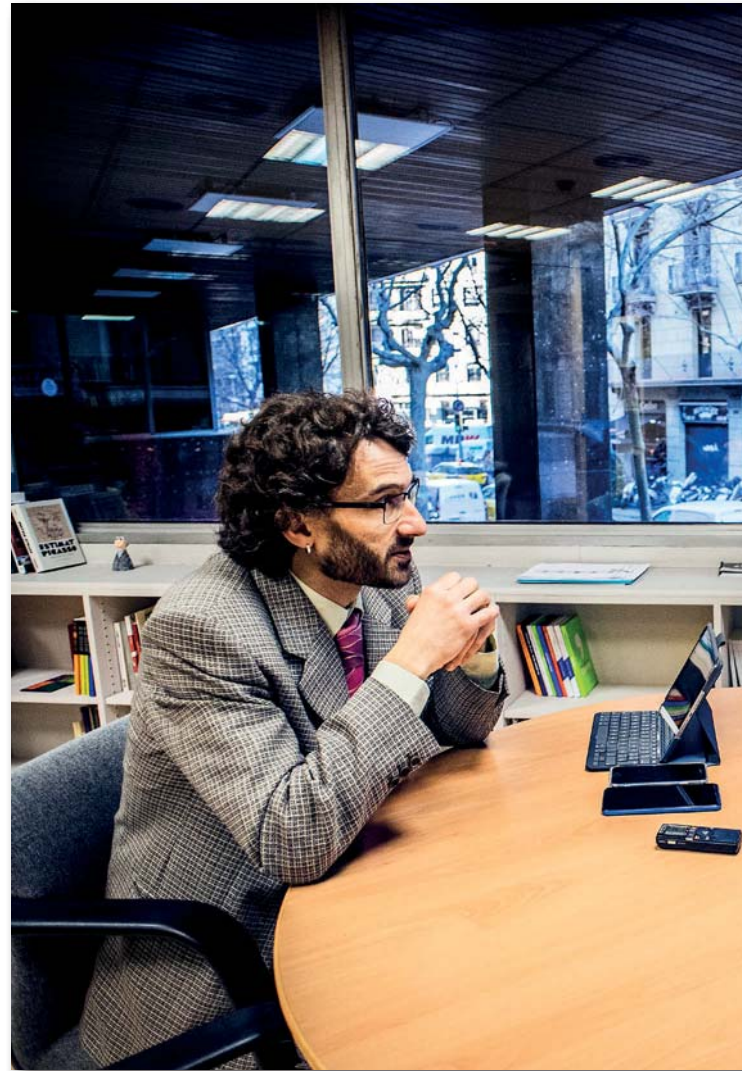
Ens sobren llibres d'assaig sobre el procés i ens manquen llibres d'assaig sobre literatura, filosofia, història cultural...

”

dificultat no solament de sobreviure, sinó d'intentar mantenir una vitalitat en unes circumstàncies absolutament anòmales durant quaranta anys de censura, persecució ideològica i lingüística. Però com que ve de molt lluny, té un batec interior i una capacitat de persistència i de continuïtat que ha permès que, fins i tot en els anys més durs, moltes vegades des de l'exili, des de la clandestinitat, s'hagin creat grans obres escrites. La literatura catalana d'avui és una literatura a la qual posen la catifa vermella, li obren les portes a Frankfurt, a Buenos Aires, a Londres... És una literatura absolutament homologable a qualsevol altra literatura europea o mundial normalitzada, amb capacitat d'exportació a qualsevol altra llengua.

Tot i aquest convenciment, és difícil mantenir el pols amb la literatura castellana...

La literatura catalana ha tingut sempre no una, sinó dues grans tradicions literàries colossals: la castellana i la francesa. Catalunya es troba en una cruïlla entre dos enormes

estats i, per tant, entre dues cultures enormes des del punt de vista literari. Depèn de la nostra autoestima, és a dir, de la nostra convicció absoluta que nosaltres tenim una tradició literària en termes de patrimoni literari i històric, però també en termes de creació actual equiparable a qualsevol altra literatura. L'única cosa que hem de fer és actuar en conseqüència. No podem deixar de dir o de fer absolutament res, en llengua catalana, que estigui d'acord amb les nostres conviccions nacionals, culturals —en el cas de la Institució de les Lletres Catalanes, res que tingui a veure amb la literatura catalana— per por dels problemes que això pugui generar en els àmbits polític, parlamentari, comunicatiu, mediàtic... El simple fet d'acceptar aquesta mena d'autocensura prèvia ja és haver perdut. Per això, quan em pregunten si la literatura que es fa a Barcelona en llengua castellana és literatura catalana, responc amb naturalitat que no. No ho és. Les tradicions literàries es defineixen en funció de la llengua, no del lloc on ha nascut l'autor. Ningú considera que la

literatura de Kafka sigui literatura txeca! Si algú no ho entén, li ho tornarem a explicar. No és complicat.

Aquest any 2020 s'acaba el Pla de Lectura. Aquest programa té relació amb el programa «Lletres a les Aules» de la Institució de les Lletres Catalanes?

El Pla de Lectura, presentat pel conseller Vila l'any 2017, recull les actuacions que des de totes les direccions generals i unitats del Departament de Cultura es porten a terme, orientades al foment de la lectura. Per tant, hi ha recollides les actuacions de biblioteques, ICEC, alguna de política lingüística, totes les actuacions que fem des de la Institució. Això s'acaba aquest any. El programa Lletres a les Aules és un programa històric de la Institució que no solament no s'acaba, sinó que no s'acabarà perquè és un dels programes dels quals estem més contents i que no deixa de créixer. Aquest any, hi haurà 564 visites d'autors a centres escolars d'arreu de Catalunya. A més, aprofitant l'increment de pressupost que hem

“

Quan em pregunten si la literatura que es fa a Barcelona en llengua castellana és literatura catalana, responc amb naturalitat que no. No ho és. Les tradicions literàries es defineixen en funció de la llengua, no del lloc on ha nascut l'autor.

Al marge de la Biblioteca de Catalunya, la Institució de les Lletres Catalanes és la «perla» de la Generalitat pel que fa a les institucions històriques.

La literatura catalana és una literatura absolutament homologable a qualsevol altra literatura europea o mundial normalitzada.

El programa Lletres a les Aules és el programa històric de la Institució del qual estem més contents i que no deixa de créixer.

”

tingut, hem apujat la dotació. D'altra banda, estem treballant amb el Departament d'Educació per tornar-ho a gestionar d'una manera conjunta amb l'objectiu de créixer encara més. És perfectament raonable plantejar-nos que el 2023 estiguem al voltant d'un miler de visites d'escriptors i escriptores en centres educatius d'arreu dels Països Catalans.

Es planteja, doncs, en termes de domini lingüístic?

Efectivament. És bàsic que les escoles de Catalunya coneguin la literatura que en llengua catalana s'està fent al País Valencià, com és bàsic que els centres educatius del País Valencià no visquin d'esquena a la producció literària que es fa, en la seva llengua, al Principat. Per tant, Lletres a les Aules no s'acaba, sinó que hem de trobar la manera de donar-li encara més robustesa perquè pugui créixer a Catalunya, però també al País Valencià, a les Illes, a la Catalunya del Nord, a la Franja, a Andorra i a l'Alguer.